

3. Алынган натыйжалар жарандардын жана юридикалык жактардын жарандык укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоонун жолдорун мындан ары өркүндөтүүгө мүмкүндүк берери белгиленди.

Адабияттар тизмеси:

1. **Чичерин, Б.** Философия права [Текст] / Б. Чичерин. – Москва, 1900. – С. 143-147.
2. **Алексеев, С.С.** Общая теория права: курс в двух томах [Текст] / С.С. Алексеев. – Москва, 1981. – Т.1. – 184 с.
3. Гражданский Кодекс Кыргызской Республики от 8 мая 1996 года № 1516 декабря 2016 года № 208, 8 июня 2017 года № 100, 2 августа 2017 года № 170)
4. **Хабермас, Ю.** Демократия. Разум. Нравственность [Текст] / Ю. Хабермас. – Москва, 1995. – 14 с.
5. **Данильян, О.Г.** Философия права [Текст]: учебник / [О.Г. Данильян, Л.Д. Байрачная, С.И. Максимов и др.]. – М.: Эксмо, 2007. – 286 с.
6. **Лукашев, Е.А.** Право, мораль, личность [Текст] / Е.А. Лукашев. – Москва, 1986.
7. Постановление Пленума Верховного Суда КР от 5 декабря 2003 года № 20 «О некоторых вопросах судебной практики разрешения споров о защите чести, достоинства и деловой репутации».
8. **Тарханов, В.А.** Ответственность по советскому гражданскому праву [Текст] / В.А. Тарханов. – Саратов, 1973.

DOI:10.54834/16945220_2023_2_245

Поступила в редакцию: 31.01.2023 г.

УДК: 34.037

Амирова К.А.

аспирант Межд. университета им К.Ш. Токтомаматова, Кыргызская Республика

Пазылова М.Н.

аспирант Межд. университета им К.Ш. Токтомаматова, Кыргызская Республика

НОТАРИАТТЫН УКУКТУК ИШИНИН ТЕОРИЯСЫ

Бул жумушта изилдөөнүн предмети болуп заманбап укуктук тутумдарын трансформациялоо жана интеграцияга дуушар болгон нотариаттын укуктук иш чөйрөсүндө, улуттук жана эл аралык нотариалдык түзүмдөрдү түзүү жана иштөө менен өз ара аракеттерин түзгөн коомдук мамилелердин жыйындысы эсептелинет. Изилдөөнүн максаты - нотариаттын укуктук башкача айтканда укук колдонуучу, укук белгилөөчү жана укук коргоо ишмердүүлүк теориясын талдоо. Изилдөө темасынын актуалдуулугу азыркы этапта адамдын жана жарандын укуктарын, эркиндиктерин мыйзамдуу кызыкчылыктарын ишке ашыруу үчүн оптималдуу шарттарды түзүүгө умтулусу болуп саналат. Изилдөөлөрдүн жыйынтыгында укук теориясынын жана мамлекеттин институттарын, эл аралык укук колдонуучу органдар, нотариаттын улуттар аралык өз ара аракеттенүү тутумдары сыяктуу илимий этаптары, ошондой эле интеграциялоо жараянында нотариалдык түзүмдөрдүн бир катар теориялык тыянактарын камтыгандыгы аныкталган. Ошондой эле нотариустардын ишин оптималдаштыруу боюнча сунуштар берилген. Бул сунуштар Кыргыз Республикасынын мыйзам чыгаруу жана ченем чыгаруу ишинде практикалык колдонууну таба алары жана жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн окуу китептери жана окуу куралдарын даярдоодо, келечектеги илимий изилдөөлөрдү жүргүзүүдө, ошондой эле мамлекет жана укук теориясын, конституциялык укук жана башка укуктук дисциплиналарды окутууда колдонууга болору белгиленген.

Негизги сөздөр: *нотариат; мыйзам; укук коргоо органдары; коомдук мамиле; укуктук ченем; укук теориясы; Кыргыз Республикасынын Конституциясы; эл аралык мыйзамдар.*

ТЕОРИЯ ПРАВОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НОТАРИАТА

В данной работе предметом исследования совокупность общественных отношений, создающих взаимодействие при создании и функционировании национальных, и международных нотариальных

структур в сфере правовой деятельности нотариуса, подверженных трансформации и интеграции современных правовых систем. Целью исследования является анализ теории правоприменительной, правоустанавливающей и правоохранительной деятельности. Актуальность темы заключается в стремлении создать на современном этапе оптимальные условия для реализации законных интересов, прав и свобод человека. В результате проведенных исследований определено, что правовая теория и институты государства, международные правоохранительные органы, системы международного взаимодействия нотариуса взаимодействуют в процессе интеграции ряда теоретических выводов нотариальных структур. Практическая значимость представлена рекомендациями по оптимизации деятельности нотариата, которые могут найти практическое применение в законодательной и нормотворческой деятельности Кыргызской Республики, а также могут быть использованы в научных изысканиях, при преподавании теории государства и права, конституционного права, подготовке учебников, учебных пособий для студентов высших учебных заведений.

Ключевые слова: нотариат; закон; правоохранительные органы; общественные отношения; правовая норма; теория права; Конституция Кыргызской Республики; международное законодательство.

THEORY OF LEGAL ACTIVITY OF THE NOTARY

In this paper, the subject of the study is a set of public relations that create interaction in the creation and functioning of national and international notary structures in the field of legal activity of a notary, subject to transformation and integration of modern legal systems. The purpose of the study is to analyze the theory of law enforcement, title and law enforcement activities. The relevance of the topic lies in the desire to create optimal conditions at the present stage for the realization of legitimate interests, human rights and freedoms. As a result of the conducted research, it was determined that the legal theory and institutions of the state, international law enforcement agencies, systems of international notary interaction interact in the process of integrating a number of theoretical conclusions of notary structures. The practical significance is represented by recommendations on optimizing the activities of the notary, which can find practical application in the legislative and rule-making activities of the Kyrgyz Republic, and can also be used in scientific research, when teaching the theory of state and law, constitutional law, the preparation of textbooks, textbooks for students of higher educational institutions.

Key words: notary; law; law enforcement agencies; public relations; legal norm; theory of law; Constitution of the Kyrgyz Republic; international legislation.

Нотариаттын укуктук ишинин мазмунунун көп аспектүүлүгүн түшүнүү иш-аракетти катары аларды ар кандай абалдагы түзүлүш мүнкүнчүлүгүн алдын ала аныктоо зарыл. Укуктук жөнгө салуунун алкагында нотариалдык аракеттердин механизми негизги түзүлүшүн, иш-аракеттердин белгилүү ыраттуулугун, бийлик бутактарынын өз ара байланышын, алдыга коюлган милдеттерди натыйжалуу ишке ашырууга багытталгандыгын көрсөтөт. Чындыгында натыйжага жетүү үчүн укуктук жөнгө салуу механизмдин бардык компетенттүү күч-аракети зарыл. Мындан тышкары, жогоруда көрсөтүлгөн аспектилердин баары Кыргыз Республикасынын Конституциясы [1] жана Кыргыз Республикасынын “Нотариат жөнүндө” Мыйзамында [2] ишке ашырат.

Башкача айтканда илим изилдөөнүн башка ыкмалары менен системалык мамиледе коомдук турмуштун кубулушун жалпы маанилүү жөнгө салуучу деңгээлинде укук түзүмүнүн элементтеринин өз ара байланышын жана таасирин ачуу мүнкүндүгүн берүү менен анын мазмунун тереңирээк ачып берет. Бул төмөнкүдөй түшүнүк берет:

- нотариат тутумунун ар кандай моделдерин изилдөө;
- нотариаттын уюштуруу түзүлүшүнүн жана ички иштөө механизмдин өзгөчөлүктөрүн талдоо;
- нотариаттын ишинин булагын жана система түзүүчү факторлорун, нотариустун укуктук системасындагы укуктук макамын өзгөчөлүктөрүн карап чыгуу;

- Кыргыз Республикасында нотариат институтун өркүндөтүүнүн актуалдуу көйгөйлөрүн аныктоо.

Тиешелүү түшүнүк аппаратына келсек, биз төмөнкү түшүнүктөрдү колдонобуз: нотариаттын укуктук иши- улуттук жана калыптанып жаткан улуттар аралык укуктук тутумдарда укуктук жөнгө салуу механизмдин түзгөн укукту ишке ашыруунун көрүнүшүнүн формаларынын бири болуп саналат. Ошондой эле негизги милдет адамдын жана жарандын укуктарын, эркиндиктерин кепилдикке алуу экенин белгилей кетүү маанилүү.

Эгерде теориялык түшүнүккө кайрылсак, маңызы боюнча нотариаттын укук коргоо иши- укуктук иштин формасы, анда жарандык-укуктук мамилелердин катышуучуларынын мыйзамдуу аракеттеринин укук ченемдүүлүгү кепилденген нотариалдык иштин бир түрү. Өз кезегинде нотариустун өз ыйгарым укуктарын жүзөгө ашыруу аркылуу мыйзамдардын талаптарын аткаруусу, пайдалануусу жана сакталышы, анын жүрүшүндө укук бузуулардын терс кесепеттерин азайтуу же минимумга келтирүү.

Нотариаттын укук белгилөөчү иш - укуктук иштин формасы, мыйзам чыгаруунун конкреттүү түрү, анын акыркы натыйжасы укуктук мамилелердин конкреттүү субъекттеринин өз ара укуктарын жана милдеттерин белгилөө жолу менен кабыл алуу. Коомдук өнүгүүнүн учурдагы этабында укуктук иштин бул формасы мыйзамдын оң жактарын натыйжалуу аныктоого жана терс жактарын минимумга түшүрүүгө мүмкүндүк берет.

Тагыраагы, улуттук жана эл аралык мыйзамдардын жыйындысын талдоо жолу менен нотариус өзүнүн укуктук позициясын түзөт, ал нотариалдык актыда объективдүү жана тигил же бул конкреттүү юридикалык учурда колдонулууга тийиш.

Нотариаттын укук коргоо иши нотариуска белгилүү коомдук мамилелерге карата жактын укуктарын жана эркиндиктерин, ошондой эле мыйзамдуу кызыкчылыктарын максималдуу камсыз кылуу менен белгилүү бир укук булагын тандоого мүнкүндүк берүүчү юридикалык иштин түрү. Укук коргоо органдары бул форма мамлекеттик укуктук институт катары нотариустун укуктук жөнгө салуу механизмдеги ордун чагылдырат, аларга карата нотариалдык иш-аракет жасалып жаткан жарандык жүгүртүүнүн катышуучуларынын укуктук аракеттеринин мыйзамдуулугун, ошондой эле тикелей аткарууну камсыз кылат, нотариустун өзүнүн ыйгарым укуктарын жүзөгө ашыруу процессинде укук ченемдерин колдонуу жана талаптарын сактоо, муну менен укук бузуулардын терс кесепеттерин болтурбоо же минималдаштыруу.

Кыргыз Республикасында болуп жаткан кайра куруулар демократиялаштыруу процессин тереңдетүүнүн, укуктук мамлекеттин жана жарандык институттардын, анын ичинде нотариаттын калыптанышынын жана өнүгүшүнүн зарыл факторлорунун бири катары укуктук ишмердүүлүктүн бардык формаларын оптималдуу пайдаланууда динамикалуулука жана натыйжалуулука ээ болуда. Албетте, укуктук жөнгө салуу механизмдин аткаруу касиеттеринин байланышы, укуктук жөнгө салуу усулу менен укуктук мамилелердин субъектилеринин аракеттеринин макулдашылгандыгын байкоого болот.

Демек, юридикалык ишмердүүлүктүн укуктук формаларынын ар түрдүүлүгү алар аткарып жаткан милдеттердин өзгөчөлүгүнө жана аларды чечүүнүн ыкмалары, усулу жана иш-аракеттеринин жыйындысы, ошондой эле юридикалык жол-жоболордун багыты, аларды пайдалануу этап- этабы менен колдонуу максатка ылайыктуу болуп саналат. Мында укуктук жөнгө салуунун алкагында нотариалдык аракеттердин механизми конкреттүү логикалык түзүлүшүн, иш-аракеттердин белгилүү ырааттуулук айлануу мүнөзүн, бийлик бутактарынын өз ара байланышын, коюлган милдеттерди натыйжалуу аткарууга багытталгандыгын эске алуу зарыл. Жогоруда көрсөтүлгөн жыйынтыктарга жетишүү үчүн Кыргыз Республикасында

укуктук жөнгө салуу механизмдин түзгөн бардык күч-аракеттер зарыл. "Юридикалык форма" категориясын толук түшүнүү үчүн "форма", "мазмун" жана "иш-аракет" сыяктуу кубулуштардын жалпы социалдык маанисин мүнөздөө керек. Мамлекеттик органдардын жана кызмат адамдарынын ишинин маңызы жана мазмуну өзүнүн объективдештирилген билдирүүсүн "формада" табат.

Укуктук иштин юридикалык формасын комплекстүү мүнөздөгү категория катары кароо мүнкүнчүлүгүн жокко чыгарылбайт деп болжолдоого болот, ал аркылуу укук коомдун турмушундагы жөнгө салууга муктаж болгон ар кандай укуктук эмес кубулуштарды жөнгө салат. Бул категория аркылуу материалдык ченемдер бар экендигин, мыйзам менен белгиленген эрежелерди сактоо менен укуктук мамилелердин субъекттеринин белгилүү бир иши түрүндө ишке ашырыла тургандыгын таанууга болот. Ушундан улам, укуктук иштин юридикалык формасы укук колдонуу ыкмасына юридикалык процесстин түрлөрүнө пропорционалдуу болушу керек.

Юридикалык илимде, белгилүү болгондой, юридикалык формаларды классификациялоо критерийлерин так чегин белгилөө аракеттери жасалган. Ошентип, мисалы, советтик жана россиялык жазуучу В.М. Горшенев, пикири боюнча классификациялоонун негизги критерийи боюнча, иштин формаларын колдонуудагы укук системасы менен байланыштыруу маанилүү, ага төмөнкүдөй укуктук формаларды бөлүп көрсөтүүнү сунуштоого мүнкүндүк берет:

- укук белгилөөчү, анын алкагында жаңы укук ченеми келип чыгат жана колдонулуп жаткан ченемдик системасына өзгөрүүлөр киргизилет;

- укук колдонуучу, мында укук ченемдеринде өз колдонулушун табат жана ошону менен белгилүү бир укуктук мамилелерди пайда кылат, өзгөртөт же токтотот [3].

Юридикалык адабияттарында талдоо менен көрсөткөндөй, көптөгөн изилдөө иш-аракеттердин түрлөрүн көбөйүү тенденциясы бар, бул алардын классификациялоодо татаалдыкты жаратпай койбойт. Мамлекеттик иштин масштабын өсүшү, коомдук жараяны, милдети жана функциясын татаалдашы илимде жогоруда аталган тенденциянын болушун аныктайт.

Жалпысынын алганда, биздин пикирибиз боюнча, нотариат укуктук иш-улуттук укук тармагында укуктук жөнгө салуу механизмдин ажырагыс бөлүгү. Анын маңызы укук колдонуунун мазмунун көрсөтүүнүн формаларынын бири, укук тармагындагы укуктук жөнгө салуу механизмдин курамдык бөлүгү болуп саналгандыгында. Нотариаттын милдети төмөнкүдөй юридикалык формалар аркылуу жеке укуктарын кепилдейт: - укук колдонуу; - укук коргоо; - укук белгилөөчү.

Нотариаттын ишинин укук колдонуу формасы-укуктук ишке ашыруунун негизги формаларынын бири, ал укук ченемдеринин ишке ашыруу процессин камсыз кылуу максатында укук мамилелерин айрым катышуучуларына субъективдүү укуктарды, ал эми башкаларга юридикалык милдеттерди берүү менен функцияларга, каражаттарга жана усулдарга ээ болгон укук субъектилерин иш-аракеттин билдирет [4]. Укук колдонуу (укук коргоочу) белгилүү коомдук мамилелердин субъектиси болгон жак же жарандын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын максималдуу коргоо кепилдигин камсыз кылуу менен эгемендүү мамлекеттердин мыйзамдарын «атаандаштыгын» жеңүү ар кайсы өлкөлөрдүн нотариалдык кызматташтыгын уюштуруу үчүн эң чоң потенциалга ээ болгон укук булагын (эл аралык келишим, улуттук ченемдик укуктук акт, соттук прецедент) нотариустун тандоо мүнкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Жогоруда айтылгандарга байланыштуу, нотариаттын укук колдонуу ишиндеги аспекти аныктоо бир тараптуу милдет эмес деп айтууга болот. Башкача айтканда, мисал

катары сот ишмердигинин статусу жөнүндөгү маселени кароо максатка ылайыктуу. В. Ржевский жана Н. Чепурнова сот ишмерүүлүгүнүн укук колдонуучулук мүнөзү жөнүндө жазышат [5].

Сот бийлигине жүктөлгөн милдеттердин мүнөзү боюнча сотторду укук коргоо органдарына киргизүүгө болбойт, анткени акыркы аткаруу бийлигинин курамына кирген Ю.А. Дмитриев жана Г. Г. Черемных [6]. Бирок, юридикалык адабияттарда көрсөткөндөй талдоо, «сот адилеттиги» деген сөз соттук чечимдердин мыйзамдуулугун, адилеттүүлүгүн, укук ченемдүүлүгүн жана жалпыга милдеттүүлүгүн кепилдеген мыйзам талаптарынын негизинде аларды аткаруу үчүн иштерди кароо жана чечүү боюнча соттун укук коргоо ишин билдирет.

Башка бир катар изилдөөлөрдө сот адилеттиги-укуктук мамилелердин субъекттеринин укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо максатында жарандык жана жазык иштерин, о.э. экономикалык мүнөздөгү талаш-тартыштарды кароо жана чечүү боюнча жараян тартипте соттун укук колдонуу ишмердиги деп ырастайт.

Укук коргоо да укук колдонуучу мүнөзүнө ээ, укук теориясында укук коргоо жана укук колдонуу ишмердигин так ажыратууну кыйындатат жана илимий маселеге ар түрдүү мамилелерди пайда кылат [7]. Укук теориясы укуктун колдонулушун тигил же бул укуктук мамилелердин субъекттеринин укуктарын жана милдеттерин белгилеген жараян мүнөздөгү компетенттүү мамлекеттик органдардын чыгарылышы аркылуу укуктук ченемдерди ишке ашыруу ыкмасы катары карай турганын моюнга алуу маанилүү.

Укук колдонуу актылары деп административдик, жарандык, конституциялык жана жазык сот өндүрүшүн жүзөгө ашыруучу органдар гана эмес, нотариустардын (ченемдик актылары) чечимдери түшүнүлөт. Мындан тышкары, юридикалык адабияттарда укук коргоо ишмердүүлүгү мамлекеттик ишмердүүлүктүн өз алдынча түрү, мыйзамды колдонуунун белгилүү бир ыкмасы, бул максатка ылайык анын бардык формаларынын арасында ар түрдүү пикирлер да бар. Мисалы, С.А. Масальтина өз компетенциясынын чегинде укук ченемдерин ишке ашырууну камсыз кылууга ыйгарым укук берилген бийлик органдары укук коргоо ишин жүзөгө ашырат деп эсептейт [8]. Коомдун өнүгүүсүнүн, саясий-укуктук чөйрөсүнүн жаңылануу шартында укук коргоо органдарынын көлөмү, мааниси жана мазмуну олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болгондой сезилет. Эгерде мурда мамлекеттик органдар негизинен оперативдүү-башкаруу иштерин жүргүзүшсө, учурда тескөө-уруксат берүүчү, юрисдикциялык жана каттоо ыйгарым укуктарын ишке ашыруу басымдуулук кылат. Ушуга байланыштуу, балким, субъективдүү укуктарды ишке ашыруу жана милдеттерди аткаруу тутумунда нотариаттын орду анын укук коргоо функциясы так чагылдырат деп болжолдоого болот.

Укук теориясында мыйзамды ишке ашыруунун жолдорунун белгилүү бир классификациясы иштелип чыккан: - аткаруу; - колдонуу; - сактоо; - укук колдонуу.

Иштин формаларын жана түрлөрүн талдоодон көрүнүп тургандай, нотариус жарандык жүгүртүүнүн катышуучуларынын мыйзамдуу жүрүм-турум үчүн зарыл шарттарды камсыздайт, аларга карата нотариалдык иш-аракеттер жасалат, бул анын укук коргоо ишин көрсөтөт. Мисалга, кыймылсыз мүлктү сатып алуу-сатуу актысын жасоодо процесстин катышуучулары сатуучу катары да, сатып алуучу катары да өздөрүнүн ыйгарым укуктарын колдонушат, башкача айтканда, үчүнчү жактардын укуктарына карата өз милдеттерин аткарышат, белгиленген юридикалык тыюу салууларга байланыштуу мыйзамдын талаптарын так аткарышат.

Нотариус, белгилүү болгондой, катышуучулардын укуктарын ишке ашыруу үчүн зарыл болгон укуктук шарттарды камсыз кылууга милдеттүү. Мында нотариус өзүнө берилген ыйгарым укуктардын алкагында нотариалдык аракеттерди жүргүзүүдө материалдык жана жараяндык ченемдердин талаптарын аткарууга, пайдаланууга жана сактоого милдеттүү. Мисалы, ченемдик укуктук актылардын талаптарын аткаруу, атап айтканда:

- мүлктүн сатуучуга таандык экендигин текшерүү;
- берилген документтердин аныктыгын текшерүүдө өз ыйгарым укуктарын пайдалануу;
- мыйзамда аныкталаган тыюу салууларды сактоо, башкача айтканда нотариалдык иш-аракеттин катышуучулары тарабынан ар кандай укукка каршы аракеттерге бөгөт коюу мүлктү ажыратуу боюнча бүтүмдү күбөлөндүрүү үчүн зарыл шарттар болуп саналат.

Ошону менен бирге нотариус тарабынан көрсөтүлгөн укук колдонуу иш-аракетти чектелген учурларда жүзөгө ашырылат, анткени нотариустун негизги милдети жарандык жүгүртүүнүн катышуучуларынын аракеттеринин мыйзамдуу мүнөзүн камсыз кылуу. Эгерде укуктун аксиологиясына социалдык мааниде кайрысак, анда аны ишке ашыруунун тактыгы, анын ыкмаларынын натыйжалуулугу: мыйзамды колдонуу, милдеттерди аткаруу, тыюу салууларды сактоо, укук ченемдерин колдонуу, инсандын, мамлекеттин жана коомдун укуктары менен эркиндиктери кепилденген укук ченемдерди колдонуу. В.С.Афанасьев, В.И. Гойман, Н.Л. Анар, В.В. Лазерев, укукту ишке ашыруунун жолдору төмөнкүлөрдү камтыйт: - укуктарды пайдалануу; - милдеттерди аткаруу; - тыюу салууларды сактоо.

Белгилей кетсек, советтик юридикалык илимде укукту ишке ашыруунун формаларын сактоо, пайдалануу жана колдонуу кирет деген пикир басымдуулук кылгат, ал эми кээ бир авторлор «колдонуу» деген сөздү кеңири мааниде түшүнүү менен мүнөздөлөт. Ошентип, «ишке ашыруу» укуктук жөнгө салуу механизминин акыркы этабы жана субъективдүү укуктарды жана милдеттерди ишке ашыруу аркылуу укук ченемдерин негизинде ишке ашыруу жараяны катары түшүнүлөт. Чындыгында ага укук мамилелердин бардык субекттери өздөрүнүн мүнөздүү формасы жана ыкмаларын негизинде катышат. Албетте, укук колдонуу белгилүү бир учурларда колдонулат, атап айтканда:

- белгилөөнү жана көзөмөлдү талап кылган тигил же бул белгилүү жагдайларды эске алуу менен мыйзамды колдонуу зарыл болгондо;
- укук мамилелеринин субъектилеринин укуктары жана милдеттери жөнүндө талаш-тартышы боюнча;
- милдеттер аткарылбайт, эгерде укуктарды жүзөгө ашырууда белгилүү кандайдыр бир тоскоолдуктар жаратылса. Мында бардык өзгөчө учурларда белгилүү жагдайларды туура түшүнүү жана мыйзам ченемдерин туура колдонуу жана талдоо, анын алкагында юридикалык суроолор чечилет.

Мына ушулга байланыштуу нотариус укук коргоо ишмердүүлүгүн жүргүзөт деп болжолдоого болот.

Жыйынтыктар:

1. Нотариаттын укуктук иши улуттук тутумунда укуктук жөнгө салуу механизминин курамдык бөлүгү жана формасы болуп саналары белгиленген. Жарандын укуктарын, эркиндиктерин камсыз кылуу артыкчылык милдеттерине ээ жана юридикалык формаларында жүзөгө ашырыла көрсөтүлгөн;

2. Нотариаттын укуктук иш-аракетинин укук белгилөөчү формасы ар кандай укуктук тутумдагы «укуктагы боштуктарды» толтуруу гана эмес, колдонуудагы мыйзамдардын кемчилдиктерин жоюу өзгөчө ыкмасы болуп саналары аныкталган;

3. Иш жүзүндө жарандардын жана адам укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын бузган ченемдик укуктук актылардын Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүү максаты сотко кайрылууга алып келген негиздүү нерсе гана эмес, жалпысынан нотариалдык практикада пайдалануусу керек экендиги белгиленген;

4. Суверендүү мамлекеттин бирдиктүү укук коргоо органын, анын ичинде нотариалдык түзүлүшү боюнча реалдуу жана прагматикалык максаттарды коюу жана аларды ишке ашыруу зарылдыгы белгиленген.

Адабияттар тизмеси:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы Конституция 2021-жылдын 11-апрелинде Референдумда (бүткүл элдик добуш берүүдө) кабыл алынды [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://minjust.gov.kg/ru/content/101>.
2. Кыргыз Республикасынын Нотариат жөнүндө мыйзамы 2023-жылдын 9-марты № 54 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://minjust.gov.kg/ru/content/101>.
3. **Островская, В.Н.** Эволюция государственного управления в зарубежных странах [Текст] / [В.Н. Островская, Е.Б. Дорина и др.]. – Ставрополь, 2014. – 123 с.
4. **Захаров, А.А.** Современные проблемы правоприменения: опыт структурно-функционального анализа [Текст] / А.А. Захаров // История государства и права. – 2009. - № 5. – С. 33-36.
5. **Ржевский, В.** Судебная власть в конституционной системе разделения властей [Текст] / В. Ржевский, Н. Чепурнова // Рос. юстиция. – 1997. - № 7. – 3 с.
6. **Дмитриев, Ю.А.** Судебная власть в механизме разделения властей и защите прав и ... [Текст] / Ю.А. Дмитриев, Г.Г. Черемных // Государство и право. – 1997. - № 8. – 46 с.
7. **Москаленко, И.В.** Сущность и значение нотариата [Текст] / И.В. Москаленко // Нотариус. – 2002. - № 5. – 5 с.
8. **Масальгина, С.В.** Совершенствование юридических форм государственной деятельности в процессе политико-правовой модернизации [Текст] / С.В. Масальгина // История государства и права: научно-правовое изд. – Москва, 2009. - № 3. – С. 25-29.

DOI:10.54834/16945220_2023_2_250

Поступила в редакцию: 29.05.2023 г.

УДК 347.51:004.8 (575.2) (04)

Албанов Н.Т.

аспирант Института государства и права Нац. акад. наук Кыргызской Республики

ЖАСАЛМА ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ КЕТИРГЕН КАТАЛАР ҮЧҮН ЖАРАНДЫК-УКУКТУК ЖООПКЕРЧИЛИК

Бул жумушта жасалма интеллект технологиялары кетирген каталар үчүн жарандык-укуктук жоопкерчилик маселелери изилдөөнүн предмети болуп эсептелет. Мындай технологиялардын тез өнүгүп, коомдун ар кандай чөйрөлөрүндө кеңири колдонулуп жаткан шартында, анын ичинде Кыргызстанда, жасалма интеллект кетирген зыян үчүн жоопкерчиликти кантип аныктоо жана жөнгө салуу изилдөөнүн максаты болуп саналат. Жасалма интеллектти колдонуу менен байланышкан каталар жана терс кесепеттер болушу мүмкүн болгон ар кандай сценарийлер каралып, тарыхый-укуктук, формалдуу-укуктук жана салыштырма-укуктук ыкмаларды колдонуу менен теориялык да, практикалык да аспектилер талкууланат. Макалада жоопкерчиликтин ар кандай моделдери талданат, анын ичинде өндүрүүчүнүн, программалык камсыздоонун иштеп чыгуучунун жана оператордун жоопкерчилиги. Кыргыз Республикасынын граждандык мыйзамдарынын коюлган маселелерди талаптагыдай жөнгө салуу үчүн жетиштүүлүгүн баалоого өзгөчө көңүл бурулат.